

**MAKTABLARDA O'ZGARISHLARNI SAMARALI BOSHQARISH
IMKONIYATLARI**

Kurbonnazarova Marjonaxon

Annotatsiya: *Ushbu tezis maktablarda o'zgarishlarni samarali boshqarish imkoniyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Ta'lim tizimida doimiy innovatsiyalar va islohotlar zarurati ortib borayotgan bir sharoitda, maktablar o'zgarishlarga moslashish va ularni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun samarali mexanizmlarga ehtiyoj sezmoqda. Tezisda mavjud adabiyotlar, milliy siyosat hujjatlari va ta'lim amaliyotlari tahlil qilinib, maktablarda o'zgarishlarni boshqarishning asosiy tamoyillari, strategiyalari va imkoniyatlari aniqlangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, strategik rejalashtirish, kuchli yetakchilik, manfaatdor tomonlarni jalb qilish, kadrlar salohiyatini oshirish va qo'llab-quvvatlovchi madaniyatni shakllantirish o'zgarishlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishning asosiy omillaridir. Ushbu tezis maktab ma'muriyatlari, pedagoglar va ta'lim siyosatchilari uchun amaliy tavsiyalar berish orqali ta'lim tizimini rivojlantirishga hissa qo'shadi.*

Kalit soʻzlar: *Maktab, o'zgarishlarni boshqarish, innovatsiya, ta'lim, yetakchilik, strategik rejalashtirish, hamkorlik.*

Kirish

Zamonaviy jamiyatda ta'lim tizimi global miqyosdagi ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlarning bevosita ta'siri ostida qolmoqda. Bu o'zgarishlar maktablardan doimiy rivojlanishni, innovatsiyalarni joriy etishni va o'quv jarayonini zamon talablariga moslashtirishni talab qiladi. Biroq, maktablarda o'zgarishlarni boshqarish murakkab jarayon bo'lib, ko'pincha qarshiliklar, resurslar yetishmasligi va noto'g'ri rejalashtirish kabi qator muammolar bilan birga kechadi [1]. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini isloh qilish va innovatsion rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda, bu esa maktablarda o'zgarishlarni samarali boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqishni dolzarb vazifaga aylantiradi.

Adabiyotlar sharhi

O'zgarishlarni boshqarish (Change Management) nazariyasi tashkiliy rivojlanishning muhim qismi bo'lib, tashkilotlarning yangi maqsadlarga erishish, samaradorlikni oshirish va raqobatbardoshlikni saqlash uchun o'z tuzilmalari, jarayonlari, texnologiyalari va madaniyatini o'zgartirish jarayonlarini o'rganadi. Kurt Levinning "muzlatish-o'zgartirish-qayta muzlatish" modeli va Jon Kotterning sakkiz bosqichli o'zgarish modeli kabi klassik nazariyalar o'zgarishlarni boshqarishning asosiy tamoyillarini belgilab bergan. Ta'lim sohasida o'zgarishlarni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, bu sohada inson omili, pedagogik jarayonlarning murakkabligi va manfaatdor tomonlarning xilma-xilligi muhim rol o'ynaydi [3]. Ta'limdagi o'zgarishlar ko'pincha o'quv dasturlarini

yangilash, yangi texnologiyalarni joriy etish, o'qitish metodologiyalarini o'zgartirish va tashkiliy tuzilmalarni qayta ko'rib chiqish kabi shakllarda namoyon bo'ladi. Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'limdagi o'zgarishlarning katta qismi kutilgan natijalarni bermaydi yoki butunlay muvaffaqiyatsizlikka uchraydi [4]. Buning sabablari orasida yetakchilikning yetishmasligi, o'qituvchilarning qarshiligi, resurslarning cheklanganligi, aloqa muammolari va o'zgarishlarning maqsadlari aniq belgilanmaganligi kabilar mavjud. O'zbekiston kontekstida Prezident farmonida innovatsion rivojlanishga to'sqinlik qiluvchi tizimli muammolar, jumladan, ilmiy yutuqlarni kompleks tahlil qilishning yetishmasligi, tadqiqotlarni amalga oshirish uchun sharoitlar yetishmasligi va strategik innovatsiyalarni prognozlash bo'yicha yagona organning yo'qligi qayd etilgan [1]. Bu muammolar maktab darajasida ham o'zgarishlarni boshqarishda strategik yondashuv, resurslarni samarali taqsimlash va innovatsion madaniyatni shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Metodologiya

Ushbu tezis nazariy-tahliliy yondashuvga asoslangan bo'lib, maktablarda o'zgarishlarni samarali boshqarish imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi mavjud adabiyotlar, milliy siyosat hujjatlari va ta'lim amaliyotlarini sintez qilish orqali muvaffaqiyatli o'zgarishlarni boshqarish strategiyalarini aniqlashdir. Tadqiqot quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi: 1. Adabiyotlarni tahlil qilish: O'zgarishlarni boshqarish nazariyalari, ta'limdagi o'zgarishlar bo'yicha tadqiqotlar va tegishli ilmiy maqolalar chuqur o'rganildi. 2. Siyosat hujjatlarini tahlil qilish: O'zbekiston Respublikasining ta'lim va innovatsion rivojlanishga oid Prezident farmonlari va boshqa me'yoriy hujjatlari tahlil qilindi [1].

Natijalar va tahlil

O'tkazilgan tahlillar natijasida maktablarda o'zgarishlarni samarali boshqarish uchun bir qator muhim imkoniyatlar aniqlandi: 1. Strategik rejalashtirish va aniq maqsadlarni belgilash: Prezident farmonida strategik rejalashtirish tizimini yaratish zaruriyati ta'kidlanganidek [1], maktablar ham har qanday o'zgarishni amalga oshirishdan oldin aniq, o'lchanadigan va erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni belgilashi shart. Bu o'zgarishlarning yo'nalishini aniqlaydi va barcha manfaatdor tomonlar uchun tushunarli bo'ladi. 2. Kuchli yetakchilik va qo'llab-quvvatlash: Maktab direktori va ma'muriyatining o'zgarish jarayonida faol yetakchiligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Yetakchilar o'zgarishlarning zarurligini tushuntirishi, qarshiliklarni yengishi va o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlashi kerak. Bu, ayniqsa, innovatsion davlat boshqaruvi shakllarini joriy etishga oid milliy siyosat bilan hamohangdir [1]. 3. Manfaatdor tomonlarni jalb qilish va hamkorlik: O'zgarish jarayoniga o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar va jamoatchilikni faol jalb qilish o'zgarishlarga nisbatan egalik hissini oshiradi va qarshilikni kamaytiradi. MTT va maktablar o'rtasidagi hamkorlik misolida ko'rsatilganidek, ota-onalar bilan yagona ish olib borish va o'qituvchilar o'rtasida axborot almashinuvini yo'lga qo'yish o'zgarishlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishning muhim shartidir [2]. 4.

Muhokama

Ushbu tezisda aniqlangan o'zgarishlarni samarali boshqarish imkoniyatlari zamonaviy ta'lim nazariyalari va O'zbekistonning milliy rivojlanish strategiyalari bilan chambarchas bog'liqdir. Prezident farmonida innovatsiyalarni joriy etishga to'sqinlik qiluvchi tizimli muammolar [1] maktab darajasida ham mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni aks ettiradi. Masalan, ilmiy yutuqlarni kompleks tahlil qilishning yetishmasligi maktablarda yangi pedagogik texnologiyalar yoki o'quv dasturlarini joriy etishdan oldin chuqur tahlil o'tkazilmasligiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, tadqiqotlarni amalga oshirish uchun sharoitlar yetishmasligi o'qituvchilarning innovatsion g'oyalarini sinovdan o'tkazish va amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Farmonda belgilangan strategik rejalashtirish tizimini yaratish, innovatsion davlat boshqaruvi shakllarini joriy etish kabi yo'nalishlar maktablarda ham o'zgarishlarni boshqarishda tizimli va strategik yondashuvni talab qiladi. Maktablar o'zgarishlarni shunchaki "yuqoridan tushgan buyruq" sifatida qabul qilmasdan, balki o'z ehtiyojlari va imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda strategik rejalashtirish orqali amalga oshirishi lozim.

Xulosa

Ushbu tezis maktablarda o'zgarishlarni samarali boshqarish imkoniyatlarini atroflicha tahlil qildi. Ta'lim tizimining doimiy rivojlanishi va innovatsiyalarga bo'lgan ehtiyoj sharoitida, maktablar o'zgarishlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun tizimli va strategik yondashuvga muhtoj ekanligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, samarali o'zgarishlarni boshqarish quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi: aniq strategik rejalashtirish, kuchli va qo'llab-quvvatlovchi yetakchilik, barcha manfaatdor tomonlarni faol jalb qilish, kadrlar salohiyatini doimiy oshirish, innovatsion va ochiq madaniyatni shakllantirish, resurslarni oqilona taqsimlash hamda o'zgarish jarayonini muntazam monitoring qilish va baholash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- [1] Qurbonov, J. A. (2022). Umumta'lim maktablarida innovatsion boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish. Xalq ta'limi, (3), 123-128. – <https://journals.uz/index.php/xalqt/issue/archive>
- [2] G'aniyev, B. B. (2021). Maktab direktori rahbarlik faoliyatida o'zgarishlarni boshqarish kompetentligi. Pedagogik mahorat, (6), 98-103. – <https://pedmah.buxdu.uz/index.php/pedmah/issue/archive>
- [3] Axmedov, B. A. (2020). Ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda boshqaruvning o'rni. Ilm sarchashmalari, (3), 167-172. – <https://journals.terdu.uz/index.php/is/issue/archive>
- [4] Ergashev, A. E. (2023). Umumta'lim maktablarida innovatsion rivojlanishni boshqarishning pedagogik imkoniyatlari. Fan va ta'lim, (1), 210-215. – <https://journals.fms.uz/index.php/fanvata/issue/archive>

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Iyun, 2026-yil

[5] Xolmatova, M. M. (2021). Ta'lim tizimida o'zgarishlar menejmentining ahamiyati. Pedagogika va psixologiya, (4), 89-94. – <https://journals.namdu.uz/index.php/pedagogika/issue/archive>